

Protokoll fört vid enskild föredragning

Utbildnings- och kulturavdelningen
Kulturbyrån

Beslutande	Föredragande	Justerat
Minister Tony Asumaa	Landskapsantikvarie Viveka Löndahl	Omedelbart

Ärende/Dnr/Exp.	Beslut
-----------------	--------

Nr 15

Tillsättande av arbetsgrupp för förverkligandet av ett besökscenter i Bomarsund.

ÅLR 2018/1972

Ålands landskapsregering tillsatte en arbetsgrupp (7.3.2018) för förverkligandet av ett besökscenter i Bomarsund där arbetsgruppens uppdrag var att ta fram en plan och ramarna inför en projektering gällande besökscentrets placering och dimensionering samt riktlinjer för innehåll. Arbetsgruppen har tagit fram en rapport innehållande förslag för det fortsatta förverkligandet av ett besökscenter (bilaga 1).

Ålands landskapsregering beslöt ta arbetsgruppens rapport till kännedom.

Vidare ger Ålands landskapsregering arbetsgruppen ett förnyat uppdrag där gruppen ska fungera som styrgrupp för planeringen av besökscentrets innehåll under perioden fram till 31.12.2019. Arbetsgruppen ansvarar för projektets resurser och tidtabell samt fattar beslut vid olika skeden i projektets framskridande (bilaga 2).

Eventuella kostnader belastar moment 954010.

Nr 16

Projektbeställning Besökscenter i Bomarsund.

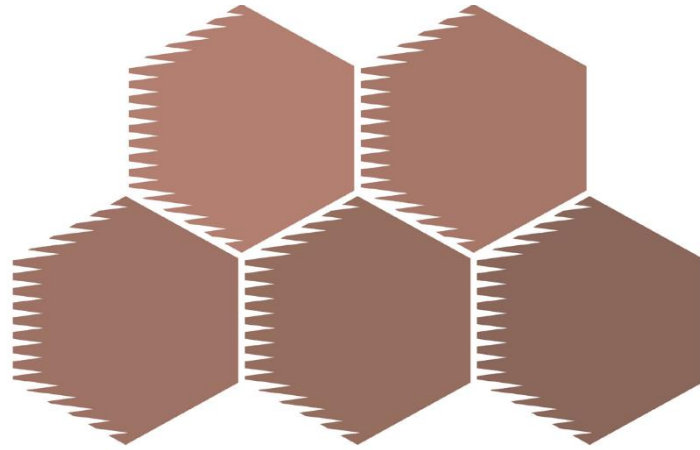
ÅLR 2019/2530

76 U3

Ålands landskapsregering beslöt beställa projektering i enlighet med rumsprogrammet för en nybyggnad av besökscenter i Bomarsund enligt bilaga 3.

Beställningen av byggandet av ett besökscenter är ett led i firandet av Åland 100 år 2022.

Kostnaderna betalas av fastighetsverket och kommer att ingå som en post för den framtida hyresnivån när projektet är färdigställt.

BOMARSUND

Förverkligande av Bomarsunds
besökscenter

Rapport

12.11.2018

Sammanfattning

Ålands landskapsregering vill stärka utvecklingen av Bomarsund genom att förverkliga ett besökscenter i området. Med den här rapporten presenterar arbetsgruppen sitt resonemang kring och förslag till besökscentrets placering, dimensionering och innehåll. Arbetsgruppen konstaterar att besökscentret skall byggas på samma plats som har föreslagits tidigare. Byggnaden blir till ytan något mindre än det tidigare förslaget och den interna rumslösningen skall möjliggöra en flexibilitet i verksamheten. I utställningen används högkvalitativ teknik för att förmedla historien om det dramatiska mötet mellan ålänningar och omvärlden som lade grunden till Ålands unika status i dagens värld. Med ett innehåll som riktar sig till besökare utifrån kommer besökscentret att stärka besöksnäringen på Åland. Arbetsgruppens arbete har legat till grund för de skrivingar som finns i 2019 års budget.

Visualisering av Bomarsunds huvudfäste i dagens miljö.

Bakgrund

Lämningarna efter den ryska fästningen i Bomarsund har stor betydelse för Ålands lokala och internationella historia. Under 1800-talets första hälft blev Åland en utpost i det ryska imperiet. Intill fästningen växte en blivande stad upp med en multikulturell befolkning av militärer och civila, män, kvinnor och barn. År 1854 under Krimkriget förstördes fästningen och samhället, och år 1856 vid Parisfreden blev Åland demilitariserat.

Tillsättande av arbetsgrupp

Den 7 mars 2018 tillsatte Ålands landskapsregering en arbetsgrupp för förverkligandet av ett besökscenter i Bomarsund under perioden 1.3.2018 till och med 31.12.2019 (beslut ÅLR 2018/1972).

Arbetsgruppens medlemmar

Viveka Eriksson, ordförande

Viveka Löndahl, sekreterare

Folke Karlsson

Jörgen Pettersson

Elisabeth Rosenlöf

Arbetsgruppen har rätt att vid behov anlita förvaltningens sakkunniga inom alla avdelningar samt även extern kompetens. Arbetsgruppen utökades senare med Titte Törnroth (sekreterare) och Graham Robins (sakkunnig).

Arbetsgruppens uppdrag är att ta fram en plan och ramarna inför en projektering gällande

- besökscentrets placering och dimensionering.
- riktlinjer för innehåll.

Ålands landskapsregerings målsättning

Ålands landskapsregering vill hitta en helhetslösning för utvecklingen av Bomarsundsområdet som besöksmål, vilket skulle utgöra en del i firandet av Ålands självstyrelse 100 år (2021/2022) och ett led i att stärka Ålands attraktionskraft som turistdestination.

Bomarsundsområdet är ett av Ålands främsta besöksmål och har en orealiserad potential. På grund av områdets storlek och utspridda lämningar är det svårt för besökare att få en uppfattning om den fysiska platsen och vad som hände där. Den största enskilda satsningen som kan göras för att förbättra besökarens upplevelse av området är att bygga ett besökscenter där man effektivt kan förmedla områdets historia med hjälp av en högkvalitativ utställning och med hänsyn till de olika besökskategorierna.

Arbetsgruppens arbete

Arbetsgruppen har träffats 17 gånger och dess arbete har sedan resulterat i ett underlag till budgetskrivning samt denna rapport.

Vidare har arbetsgruppen inbjudit ett flertal gäster med olika bakgrund och erfarenhet för att höra deras förväntningar och/eller bidrag till vad ett besökscenter skulle kunna innehålla.

Henrik Nordström gav sina synpunkter i egenskap av arrangör av turistupplevelser och representant för turistnäringen på Åland.

Tiina Björklund, Visit Åland, redogjorde för det nya varumärket Åland, det vill säga Visit Ålands strategiska arbete med att göra Åland attraktivt som besöksmål.

Hanna Hagmark-Cooper, direktör vid Ålands sjöfartsmuseum, förklarade tanken och planeringen med Pommern och dess nya besöksupplevelse.

Kerstin Smeds, professor i museologi vid Umeå universitet, gav sin syn på hur omvärlden betraktar historiska upplevelser samt exempel på visuella tekniska lösningar.

Sia Spiliopoulou Åkermark, direktör vid Ålands fredsinstitut, bidrog med tankar kring demilitariseringen, neutraliseringen och hur Åland utvecklats i historiskt hänseende.

Konsulten Mats Örblom gav arbetsgruppen information kring möjligheterna till utomstående och europeisk finansiering.

Goran Rustic, marknadsdirektör på PAF, gav sin syn på hur man ska tänka kring marknadsföring av en unik produkt.

I de möten som arbetsgruppen har haft med sina externa gäster har framkommit olika synpunkter och intressanta bidrag till vad besökscentret kan gestalta samt hur innehållet kan tydliggöra den historia som på många sätt lade grunden för Ålands demilitarisering, neutralisering och självstyrelse.

Arbetsgruppen har haft kontakt med Visualiseringscentret i Norrköping och med FNs planerade museum i Köpenhamn, UN LIVE (Museums for the United Nations). Dessa står för det senaste nytt inom museiteknik och hur museer kommer att fungera i framtiden som delar av världsomfattande nätverk.

Arbetsgruppens resonemang

Skillnaden mellan ett museum och ett besökscenter

Ett museum består vanligen av en basutställning samt tillfälliga specialutställningar. Utställningar baseras på föremål som vårdas och visas enligt internationell överenskommen standard (dvs reglering av byggmaterial, ljus, luft, klimat). Museet kan representera hela världen, en nation, en region, en stad, en kommun. Det kan också berätta om ett specifikt

tema (t.ex. sjöfart, lantbruk). De kompetenser som krävs för att driva ett museum inkluderar intendent, föremålsansvarig och konservator som ansvarar för att alla standarder uppfylls.

Ett besökscenter har en annan funktion. I ett besökscenter betonas information och berättelser framom äkta föremål. Målet är att skapa aha-upplevelser. I Bomarsunds fall finns ett behov av ett besökscenter som fungerar som ingång till det fysiska området och dess historia. Med hjälp av kunskap om historien samt genom att skapa en visuell uppfattning av området och fästningen kan besökaren få en i grunden meningsfull upplevelse av historien.

Målgrupper

Bomarsunds område med tillhörande historia har stor och hittills outnyttjad potential inom kulturturism. Ett besökscenter i Bomarsund kommer att bli en kulturturistisk satsning som tillfredsställer behovet hos denna snabbväxande och krävande grupp av besökare. Därför kommer besökare till Åland att utgöra den främsta målgruppen. Med ett innehåll som satsar på dramatik och häftiga upplevelser kommer besökscentret att vara attraktiv för en bred publik. En särskild kompletterande satsning för barn efterlyses av arbetsgruppen.

Besökscentrets placering

Arbetsgruppen har tagit del av tidigare förslag gällande besökscentrets placering. Det finns många faktorer som måste tas i beaktande, till exempel kommer den nya byggnaden med tillhörande infrastruktur att påverka det kulturhistoriska området.

Besökscentrets tidigare föreslagna placering ligger centralt i området samt nära till huvudfästet och evenemang vid den öppna gräsytan mellan huvudfästet och stranden. Det befintliga trädbeståndet kommer att minska besökscentrets visuella inverkan på lämningarna i närheten. Placeringen kräver inte större infrastrukturella ändringar.

Dessutom har nödvändiga ändringar till Delgeneralplanen för Bomarsund och Prästö redan genomförts, tillsammans med utredningar om fornlämningar.

Mötet mellan två världar

Besökscentret i Bomarsund kommer att vara platsen där besökare till området möter Ålands 1800-tals historia. Det var en period då tryggheten som en del av Sverige slogs i spillror. Ålänningarna tvingades möta omvärlden och navigera sig fram mellan stormakternas ambitioner. Genom det lades grunden till Ålands unika ställning i dagens värld.

Temat "Mötet mellan två världar" syftar på dessa betydelsefulla möten, ibland hotfulla, ibland lovande. Först och främst handlar det om mötet mellan ösamhället och det ryska imperiet, om åländska fiskare och bönder och stormaktens militärer och köpmän. Det var en tid då storstadsliv, industrialisering och modernisering tvingades in i det traditionella livet. På det personliga planet möttes män och kvinnor och det blev giftermål tvärs över religiösa och kulturella gränser. Det var också ett möte mellan öst och väst, ett möte som fortsätter än idag.

Man kan tro att den ryska militärens närvaro på Åland måste ha orsakat en dramatisk krock med ålänningarnas sätt att leva. Sanningen är att ålänningarna anpassade sig väl till

nationsbytet, de lärde sig att leva tillsammans med militären, de utvecklade handel med garnisonen, och de tog till sig den nya kulturen. Det fanns stora skillnader mellan militären och det civila samhället, och det är i mötet mellan dessa två som berättelsen får sin dynamik.

Innehållet i Bomarsunds besökscenter kommer att belysa en tid då stora krafter påverkade det åländska samhället. Åland drogs in i ett internationellt sammanhang, både folkligt och ekonomiskt, vilket bland annat ledde till skapandet av Mariehamn och den demilitarisering som i dag gör Åland till Fredens öar. Det är den spännande berättelsen om Åland under 1800-talet som ska vara i fokus – inte bara historien om ryska militärer, fästningen och slaget.

Målet är att skapa ett lockande innehåll som presenteras med hjälp av högkvalitativa tekniska lösningar i kombination med områdets genuina lämningar.

Arbetsgruppens förslag

Besökscentrets placering med hänsyn till lämningar och området som helhet samt vägar och den övriga infrastrukturen har tidigare utretts, och arbetsgruppen föreslår samma placering för besökscentret som tidigare.

Med tanke på utställningens komplexa innehåll och den snabba tekniska utvecklingen i den museala världen anser arbetsgruppen att planlösningen i besökscentret bör vara så flexibel som möjligt. Arbetsgruppen föreslår därför ett öppet utställningsutrymme med fria väggytor som möjliggör visuellt lockande digitala lösningar.

Genom användningen av en effektivare och mera öppen planlösning än i det tidigare förslaget kan besökscentrets yta minskas.

Behovet av tillfälliga avgränsade utrymmen löses genom lätta konstruktioner. Utställningsytan ska vid behov också kunna möbleras för sammankomster.

Arbetsgruppen anser att besökscentret bör ha ett café och utrymme för försäljning. Samtidigt ska ett serveringskök erbjuda möjlighet att ordna catering för grupper.

I fortsatt planering om innehållet skall konstnärliga satsningar, inomhus och utomhus, finnas med för att öka hela områdets attraktionskraft.

Arbetsgruppen föreslår att besökscentret ska vara öppet främst under turistsäsongen med möjlighet till besöksverksamhet året om.

Vidare föreslår arbetsgruppen att externfinansiering söks i samband med planeringen av besökscentrets innehåll.

Arbetsgruppen anser att den planerade parkeringen ses över.

Rumsprogram

Rumsprogram	m²
Toaletter	15
Garderob	12
Städ	5
Personal	25
Kök	25
Förråd	20
Café	60
Aula	40
Försäljning	35
Utställning	330

567

Projektbeskrivning

Projektet genomförs i Fastighetsverkets regi. Detta innefattar både upphandling, projektering och byggande.

Utgångspunkten för arbetet är det rumsprogram som arbetsgruppen tagit fram. Rumsprogrammet listar de utrymmen/funktioner som besökscentret ska innehålla samt fastslår en yta för respektive funktion.

Utöver själva rumsprogrammet har arbetsgruppen diskuterat och, i mån av möjlighet, definierat ytterligare faktorer som påverkar byggprojektet. Det gäller t.ex. installationerna i byggnaden, anpassning till miljön, krav på arkitektur och material, infrastrukturen kring besökscentret, behovet av flexibilitet mm. Prioriteringarna och önskemålen kommer att utgöra en del av förfrågningsunderlaget vid upphandling av konsulter.

För att samordna besökscentrets innehåll med byggprojektet deltar en representant från kulturbyrån i projekteringen.

Processen med upphandlingar, projektering och byggskede beräknas ta ca två och ett halvt år.

Finansiering av byggnaden

På basen av rumsprogrammet har Fastighetsverket gjort en kostnadskalkyl. Preliminärt beräknad investeringskostnad är ca 2 735 000 €. Investeringen räkas om till hyra med vissa fastställda parametrar enligt följande:

Mall för beräkning av internhyra i Fastighetsverket									
Fastighet	Yta	Värde	Avskrivningskostnad (per år)	Internränta	Material och tjänster	Personal kostnad	Overhead kostnad	Externa intäkter	Summa hyra (per år)
				3,50 %					
Bomarsunds besökscentrum	567	2 734 237 €	91 141 €	95 698 €	50 000 €	7 000 €	5 000 €	0	248 840 €

Hyra beräknas slutligt på basen av de verkliga byggkostnaderna och faktureras hyresgästen från och med månaden efter att byggprojektet mottagningsbesiktats av Fastighetsverket.

Konklusion

Bomarsundsområdet har stor potential att bli en attraktivare turistdestination än det är idag. Med en kombination av lämningar och berättelser som sätter Åland på den internationella scenen och ett besökscenter med högkvalitativ utställning som tillämpar ny teknik kan områdets besöksupplevelse höjas.

Arbetsgruppen föreslår att besökscentret i Bomarsund förverkligas i enlighet med denna rapport. Vidare föreslår arbetsgruppen att medel reserveras i budgeten och att uppdraget med planering och projektering av besökscentret samt byggandet nu överlämnas till Fastighetsverket.

Utredningen av innehåll i och kostnader för besökscentrets utställning borde genast påbörjas av kulturbyrån. Därför föreslås medel i 2019-års budget för att inleda det arbetet. Som ett led i planeringsarbetet borde kulturbyrån undersöka möjligheten till extern finansiering.

Därmed överlämnar arbetsgruppen denna rapport till Ålands landskapsregering.

Planering och projektering av ett besökscenter i Bomarsund

Ålands landskapsregering representeras i detta arbete av arbetsgruppen för Bomarsund, som består av representanter för Ålands landskapsregering, beställaren i form av kulturbyrån samt intressegruppen (Bomarsunds sällskap).

Arbetsgruppen kommer att fungera under 2019 som styrgrupp för projektet som planerar besökscentrets utställning. Arbetsgruppen ansvarar för projektets resurser och tidtabell samt fattar beslut vid olika skeden i projektets framskridande (godkännandet av synopsis, koncept osv).

En projektledare kommer att arbeta under 2019 för att skapa underlag till det kommande arbetet med besökscentrets utställning under perioden 2020 – 2022. Underlaget kommer att bestå av följande delmoment:

- en projektbeskrivning som täcker perioden 2019 – 2022;
- en synopsis;
- ett utställningsmanus;
- underlag för upphandling av samtliga konsulter;
- ett koncept för utställningen som inkluderar tekniska lösningar och andra större installationer samt preliminära skisser över utställningens form och specifika installationer;
- ett koncept för "Barnens Bomarsund", med ett innehåll som är riktat mot barn och barnfamiljer och är integrerat i besökscentrets utbud samt i upplevelsen av det övriga områdets sevärdheter;
- ett koncept för en hemsida som kommer att fungera som en integrerad del av besökscentrets innehåll, inte minst vad gäller centrets pedagogiska funktion;
- ett koncept för innehållet i andra delar av besökscentret, inklusive butiken, receptionen och kaféet;
- utsmyckningen av byggnaden/konstverk (enprocentsregel);
- möjlighet till extern finansiering av projektet;
- budget för 2020 – 2022.

Arbetsgruppens skall ha inflytande i den här processen i form av möten där delmoment i projektet presenteras och behöver godkännas. Arbetsgruppen kommer också att bidra till framtagandet av utställningens innehåll genom inspirationsresor till liknande objekt i närregionen.

En projektgrupp för själva arbetet med planeringen av besökscentrets innehåll kommer att behöva tillsättas. Projektgruppen kommer att ledas av projektledaren som ansvarar för det dagliga arbetet. Andra medlemmar i projektgruppen kan inkludera sakkunniga, utställningsarkitekt, konsulter för teknik, belysning, grafisk formgivning med mera.

Projekteringen av själva byggnaden görs i Fastighetsverkets regi. Arbetsgruppen representeras i projekteringsarbetet av projektledaren. Arbetsgruppen hålls informerad av projekteringsgruppens arbete genom regelbundna rapporter från projektledaren. På grund av besökscentrets placering i ett fornminnesområde och byggnadens status är det viktigt att arbetsgruppen har bestämmanderätt vad gäller byggnadens och parkeringens utseende.

Projektledaren kommer även att ingå i andra planeringsarbeten kopplade till Bomarsund, såsom ruin- och markvård samt utvecklingen av området som sevärdhet.

Graham Robins, 22.1.2019 & 14.3.2019

PROJEKTBESTÄLLNING

Uppgifter om fastigheten

Fastighet
BOMARSUNDS FÄSTNING m. PRESTÖ 771-403-4-40
Kort beskrivning av projektet
Nybyggnad av besökscentrum i Bomarsund enligt bifogat rumsprogram vilket ingår i arbetsgruppens rapport. Beställningen av byggandet av ett besökscenter är ett led i firandet av Åland 100, år 2022.
Hyresgäst
Ålands landskapsregering, kulturbyrå
Projektansvarig hos hyresgästen. Förnamn, Efternamn
Byråchef/Landskapsantikvarie Viveka Löndahl
Projektansvarig hos Fastighetsverket. Förnamn, Efternamn
Projektchef Elisabeth Rosenlöf

Beställning

Hyresgästen beställer från Fastighetsverket utförande av projektet enligt följande:

Projektering i enlighet med rumsprogrammet

Projekteringen omfattar samtliga erforderliga konsulttjänster för upprättande av förfrågningsunderlag för utförandeentreprenad.

Innan detaljprojektering inleds ska arbetsgruppen godkänna den huvudsakliga utformningen av byggnaden i form av planritning där rumsdistributionen framgår samt fasadritningar med huvudsakliga materialval.

Ifall projektet inte förverkligas fakturerar Fastighetsverket hyresgästen för verkliga kostnader för projektering, utredningar mm.

Nybyggnad

Förverkligandet i form av nybyggnad av besökscentrum beställs i ett senare skede. Utgående från rumsprogrammet uppskattas investeringskostnad och hyra preliminärt enligt följande:

Investeringskostnad, uppskattning (€)
2 734 237

Betalningsmodell

- Projektbetalning (vid totalkostnad <50 000 Euro)
 Hyra (vid totalkostnad >50 000 Euro)

Kostnadsandel som tillfaller Fastighetsverket (planerat underhåll)

Planerat underhåll ingår i hyran och ska avdras från projektkostnaden före betalning.

- 0%
 25%
 50%
 75%
 100%

Investeringskostnaden omräknad till hyra (€/år)
248 840

Hyra beräknas slutligt på basen av de verkliga byggkostnaderna och faktureras hyresgästen från och med månaden efter att byggprojektet mottagningsbesiktats av Fastighetsverket.

Övrigt:

Beställningen av byggandet av ett besökscenter är ett led i firandet av Åland 100 år 2022. Parkeringsplatsens utformning är i dagsläget oklar och kostnader kan tillkomma pga detta.

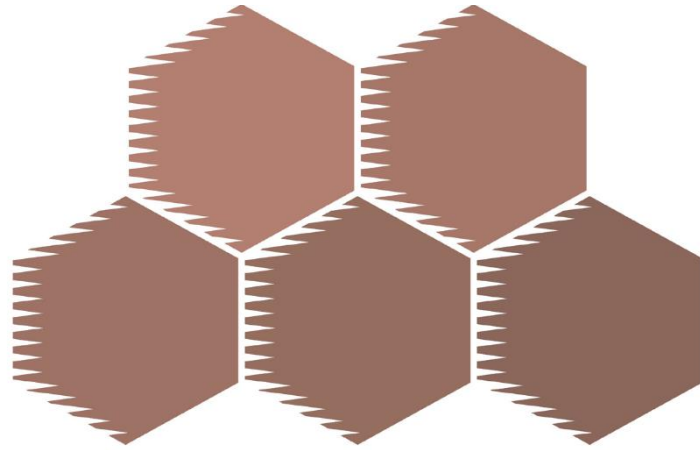
Datum och underskrift:

Hyresgäst

Fastighetsverket

Bilaga:

Arbetsgruppens rapport: Förverkligande av Bomarsunds besökscenter 12.11.2018

BOMARSUND

Förverkligande av Bomarsunds
besökscenter

Rapport

12.11.2018

Sammanfattning

Ålands landskapsregering vill stärka utvecklingen av Bomarsund genom att förverkliga ett besökscenter i området. Med den här rapporten presenterar arbetsgruppen sitt resonemang kring och förslag till besökscentrets placering, dimensionering och innehåll. Arbetsgruppen konstaterar att besökscentret skall byggas på samma plats som har föreslagits tidigare. Byggnaden blir till ytan något mindre än det tidigare förslaget och den interna rumslösningen skall möjliggöra en flexibilitet i verksamheten. I utställningen används högkvalitativ teknik för att förmedla historien om det dramatiska mötet mellan ålänningar och omvärlden som lade grunden till Ålands unika status i dagens värld. Med ett innehåll som riktar sig till besökare utifrån kommer besökscentret att stärka besöksnäringen på Åland. Arbetsgruppens arbete har legat till grund för de skrivelser som finns i 2019 års budget.

Visualisering av Bomarsunds huvudfäste i dagens miljö.

Bakgrund

Lämningarna efter den ryska fästningen i Bomarsund har stor betydelse för Ålands lokala och internationella historia. Under 1800-talets första hälft blev Åland en utpost i det ryska imperiet. Intill fästningen växte en blivande stad upp med en multikulturell befolkning av militärer och civila, män, kvinnor och barn. År 1854 under Krimkriget förstördes fästningen och samhället, och år 1856 vid Parisfreden blev Åland demilitariserat.

Tillsättande av arbetsgrupp

Den 7 mars 2018 tillsatte Ålands landskapsregering en arbetsgrupp för förverkligandet av ett besökscenter i Bomarsund under perioden 1.3.2018 till och med 31.12.2019 (beslut ÅLR 2018/1972).

Arbetsgruppens medlemmar

Viveka Eriksson, ordförande

Viveka Löndahl, sekreterare

Folke Karlsson

Jörgen Pettersson

Elisabeth Rosenlöf

Arbetsgruppen har rätt att vid behov anlita förvaltningens sakkunniga inom alla avdelningar samt även extern kompetens. Arbetsgruppen utökades senare med Titte Törnroth (sekreterare) och Graham Robins (sakkunnig).

Arbetsgruppens uppdrag är att ta fram en plan och ramarna inför en projektering gällande

- besökscentrets placering och dimensionering.
- riktlinjer för innehåll.

Ålands landskapsregerings målsättning

Ålands landskapsregering vill hitta en helhetslösning för utvecklingen av Bomarsundsområdet som besöksmål, vilket skulle utgöra en del i firandet av Ålands självstyrelse 100 år (2021/2022) och ett led i att stärka Ålands attraktionskraft som turistdestination.

Bomarsundsområdet är ett av Ålands främsta besöksmål och har en orealiserad potential. På grund av områdets storlek och utspridda lämningar är det svårt för besökare att få en uppfattning om den fysiska platsen och vad som hände där. Den största enskilda satsningen som kan göras för att förbättra besökarens upplevelse av området är att bygga ett besökscenter där man effektivt kan förmedla områdets historia med hjälp av en högkvalitativ utställning och med hänsyn till de olika besökskategorierna.

Arbetsgruppens arbete

Arbetsgruppen har träffats 17 gånger och dess arbete har sedan resulterat i ett underlag till budgetskrivning samt denna rapport.

Vidare har arbetsgruppen inbjudit ett flertal gäster med olika bakgrund och erfarenhet för att höra deras förväntningar och/eller bidrag till vad ett besökscenter skulle kunna innehålla.

Henrik Nordström gav sina synpunkter i egenskap av arrangör av turistupplevelser och representant för turistnäringen på Åland.

Tiina Björklund, Visit Åland, redogjorde för det nya varumärket Åland, det vill säga Visit Ålands strategiska arbete med att göra Åland attraktivt som besöksmål.

Hanna Hagmark-Cooper, direktör vid Ålands sjöfartsmuseum, förklarade tanken och planeringen med Pommern och dess nya besöksupplevelse.

Kerstin Smeds, professor i museologi vid Umeå universitet, gav sin syn på hur omvärlden betraktar historiska upplevelser samt exempel på visuella tekniska lösningar.

Sia Spiliopoulou Åkermark, direktör vid Ålands fredsinstitut, bidrog med tankar kring demilitariseringen, neutraliseringen och hur Åland utvecklats i historiskt hänseende.

Konsulten Mats Örblom gav arbetsgruppen information kring möjligheterna till utomstående och europeisk finansiering.

Goran Rustic, marknadsdirektör på PAF, gav sin syn på hur man ska tänka kring marknadsföring av en unik produkt.

I de möten som arbetsgruppen har haft med sina externa gäster har framkommit olika synpunkter och intressanta bidrag till vad besökscentret kan gestalta samt hur innehållet kan tydliggöra den historia som på många sätt lade grunden för Ålands demilitarisering, neutralisering och självstyrelse.

Arbetsgruppen har haft kontakt med Visualiseringscentret i Norrköping och med FNs planerade museum i Köpenhamn, UN LIVE (Museums for the United Nations). Dessa står för det senaste nytt inom museiteknik och hur museer kommer att fungera i framtiden som delar av världsomfattande nätverk.

Arbetsgruppens resonemang

Skillnaden mellan ett museum och ett besökscenter

Ett museum består vanligen av en basutställning samt tillfälliga specialutställningar. Utställningar baseras på föremål som vårdas och visas enligt internationell överenskommen standard (dvs reglering av byggmaterial, ljus, luft, klimat). Museet kan representera hela världen, en nation, en region, en stad, en kommun. Det kan också berätta om ett specifikt

tema (t.ex. sjöfart, lantbruk). De kompetenser som krävs för att driva ett museum inkluderar intendent, föremålsansvarig och konservator som ansvarar för att alla standarder uppfylls.

Ett besökscenter har en annan funktion. I ett besökscenter betonas information och berättelser framom äkta föremål. Målet är att skapa aha-upplevelser. I Bomarsunds fall finns ett behov av ett besökscenter som fungerar som ingång till det fysiska området och dess historia. Med hjälp av kunskap om historien samt genom att skapa en visuell uppfattning av området och fästningen kan besökaren få en i grunden meningsfull upplevelse av historien.

Målgrupper

Bomarsunds område med tillhörande historia har stor och hittills outnyttjad potential inom kulturturism. Ett besökscenter i Bomarsund kommer att bli en kulturturistisk satsning som tillfredsställer behovet hos denna snabbväxande och krävande grupp av besökare. Därför kommer besökare till Åland att utgöra den främsta målgruppen. Med ett innehåll som satsar på dramatik och häftiga upplevelser kommer besökscentret att vara attraktiv för en bred publik. En särskild kompletterande satsning för barn efterlyses av arbetsgruppen.

Besökscentrets placering

Arbetsgruppen har tagit del av tidigare förslag gällande besökscentrets placering. Det finns många faktorer som måste tas i beaktande, till exempel kommer den nya byggnaden med tillhörande infrastruktur att påverka det kulturhistoriska området.

Besökscentrets tidigare föreslagna placering ligger centralt i området samt nära till huvudfästet och evenemang vid den öppna gräsytan mellan huvudfästet och stranden. Det befintliga trädbeståndet kommer att minska besökscentrets visuella inverkan på lämningarna i närheten. Placeringen kräver inte större infrastrukturella ändringar.

Dessutom har nödvändiga ändringar till Delgeneralplanen för Bomarsund och Prästö redan genomförts, tillsammans med utredningar om fornlämningar.

Mötet mellan två världar

Besökscentret i Bomarsund kommer att vara platsen där besökare till området möter Ålands 1800-tals historia. Det var en period då tryggheten som en del av Sverige slogs i spillror. Ålänningarna tvingades möta omvärlden och navigera sig fram mellan stormakternas ambitioner. Genom det lades grunden till Ålands unika ställning i dagens värld.

Temat "Mötet mellan två världar" syftar på dessa betydelsefulla möten, ibland hotfulla, ibland lovande. Först och främst handlar det om mötet mellan ösamhället och det ryska imperiet, om åländska fiskare och bönder och stormaktens militärer och köpmän. Det var en tid då storstadsliv, industrialisering och modernisering tvingades in i det traditionella livet. På det personliga planet möttes män och kvinnor och det blev giftermål tvärs över religiösa och kulturella gränser. Det var också ett möte mellan öst och väst, ett möte som fortsätter än idag.

Man kan tro att den ryska militärens närvaro på Åland måste ha orsakat en dramatisk krock med ålänningarnas sätt att leva. Sanningen är att ålänningarna anpassade sig väl till

nationsbytet, de lärde sig att leva tillsammans med militären, de utvecklade handel med garnisonen, och de tog till sig den nya kulturen. Det fanns stora skillnader mellan militären och det civila samhället, och det är i mötet mellan dessa två som berättelsen får sin dynamik.

Innehållet i Bomarsunds besökscenter kommer att belysa en tid då stora krafter påverkade det åländska samhället. Åland drogs in i ett internationellt sammanhang, både folkligt och ekonomiskt, vilket bland annat ledde till skapandet av Mariehamn och den demilitarisering som i dag gör Åland till Fredens öar. Det är den spännande berättelsen om Åland under 1800-talet som ska vara i fokus – inte bara historien om ryska militärer, fästningen och slaget.

Målet är att skapa ett lockande innehåll som presenteras med hjälp av högkvalitativa tekniska lösningar i kombination med områdets genuina lämningar.

Arbetsgruppens förslag

Besökscentrets placering med hänsyn till lämningar och området som helhet samt vägar och den övriga infrastrukturen har tidigare utretts, och arbetsgruppen föreslår samma placering för besökscentret som tidigare.

Med tanke på utställningens komplexa innehåll och den snabba tekniska utvecklingen i den museala världen anser arbetsgruppen att planlösningen i besökscentret bör vara så flexibel som möjligt. Arbetsgruppen föreslår därför ett öppet utställningsutrymme med fria väggytor som möjliggör visuellt lockande digitala lösningar.

Genom användningen av en effektivare och mera öppen planlösning än i det tidigare förslaget kan besökscentrets yta minskas.

Behovet av tillfälliga avgränsade utrymmen löses genom lätta konstruktioner. Utställningsytan ska vid behov också kunna möbleras för sammankomster.

Arbetsgruppen anser att besökscentret bör ha ett café och utrymme för försäljning. Samtidigt ska ett serveringskök erbjuda möjlighet att ordna catering för grupper.

I fortsatt planering om innehållet skall konstnärliga satsningar, inomhus och utomhus, finnas med för att öka hela områdets attraktionskraft.

Arbetsgruppen föreslår att besökscentret ska vara öppet främst under turistsäsongen med möjlighet till besöksverksamhet året om.

Vidare föreslår arbetsgruppen att externfinansiering söks i samband med planeringen av besökscentrets innehåll.

Arbetsgruppen anser att den planerade parkeringen ses över.

Rumsprogram

Rumsprogram	m²
Toaletter	15
Garderob	12
Städ	5
Personal	25
Kök	25
Förråd	20
Café	60
Aula	40
Försäljning	35
Utställning	330

567

Projektbeskrivning

Projektet genomförs i Fastighetsverkets regi. Detta innefattar både upphandling, projektering och byggande.

Utgångspunkten för arbetet är det rumsprogram som arbetsgruppen tagit fram. Rumsprogrammet listar de utrymmen/funktioner som besökscentret ska innehålla samt fastslår en yta för respektive funktion.

Utöver själva rumsprogrammet har arbetsgruppen diskuterat och, i mån av möjlighet, definierat ytterligare faktorer som påverkar byggprojektet. Det gäller t.ex. installationerna i byggnaden, anpassning till miljön, krav på arkitektur och material, infrastrukturen kring besökscentret, behovet av flexibilitet mm. Prioriteringarna och önskemålen kommer att utgöra en del av förfrågningsunderlaget vid upphandling av konsulter.

För att samordna besökscentrets innehåll med byggprojektet deltar en representant från kulturbyrån i projekteringen.

Processen med upphandlingar, projektering och byggskede beräknas ta ca två och ett halvt år.

Finansiering av byggnaden

På basen av rumsprogrammet har Fastighetsverket gjort en kostnadskalkyl. Preliminärt beräknad investeringskostnad är ca 2 735 000 €. Investeringen räkas om till hyra med vissa fastställda parametrar enligt följande:

Mall för beräkning av internhyra i Fastighetsverket									
Fastighet	Yta	Värde	Avskrivningskostnad (per år)	Internränta	Material och tjänster	Personal kostnad	Overhead kostnad	Externa intäkter	Summa hyra (per år)
				3,50 %					
Bomarsunds besökscentrum	567	2 734 237 €	91 141 €	95 698 €	50 000 €	7 000 €	5 000 €	0	248 840 €

Hyra beräknas slutligt på basen av de verkliga byggkostnaderna och faktureras hyresgästen från och med månaden efter att byggprojektet mottagningsbesiktats av Fastighetsverket.

Konklusion

Bomarsundsområdet har stor potential att bli en attraktivare turistdestination än det är idag. Med en kombination av lämningar och berättelser som sätter Åland på den internationella scenen och ett besökscenter med högkvalitativ utställning som tillämpar ny teknik kan områdets besöksupplevelse höjas.

Arbetsgruppen föreslår att besökscentret i Bomarsund förverkligas i enlighet med denna rapport. Vidare föreslår arbetsgruppen att medel reserveras i budgeten och att uppdraget med planering och projektering av besökscentret samt byggandet nu överlämnas till Fastighetsverket.

Utredningen av innehåll i och kostnader för besökscentrets utställning borde genast påbörjas av kulturbyrån. Därför föreslås medel i 2019-års budget för att inleda det arbetet. Som ett led i planeringsarbetet borde kulturbyrån undersöka möjligheten till extern finansiering.

Därmed överlämnar arbetsgruppen denna rapport till Ålands landskapsregering.